

ГОДИНА

БРОЈ

5

ВОЈИН

29

1868

10. Октобра.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

издаје и урѣђује Драгашевић, официр.

 Руска војна снага (свршетак). — Положај (наставак). — Суваров
 (наставак).

Руска војна снага.

(Свршетак.)

Но осим дејствујуће војске, која се сасређава на тачкама, где се решава судба војни, свакој држави потребна је по прилична маса и за друге цели, на прилину: за заштиту предела, који су од војшта далеко али изложени нападу, за поседање непријатељских предела и опседање његових тврђава за леђима своје војске, кад ова подаје напред продре; за гарнизоне својих тврђава; за резерве, којима ће се оделења попуњавати, и за страже у својој земљи. Наравно за ово може поднети и мало слабија војска, само да је задахнута народним духом; по томе, кад је влада у поверењу код народа, војску ову у мирно доба није нужде ни држати, па ни стублину, него је тек пред војном искупити. К овој маси не радеће но неопходно нужне војске ваља додати још и друга оделења, без којих не може опстати не само дејствујућа војска, но и унутрашња, као на прилику што су возари, занатлије, провијантски и комесарски служитељи, болничари и друге још спе-

цијалисте. Кад се све ово у једно скупи, излази огроман број; тако у Прусији, где су ова одељења на најмање сведена, износе 360 хиљада на 720 хиљада војске, дакле управо колико дејствујућа војска. Међу тим Прусија још није имала да брани и друге границе осим оних, где јој је била сасређена дејствујућа војска; резерве биле су само по тврђавама и тамо, где су учили рекруте; а и брегови мора били су изван опасности. У Русији на против са свим је друго што.

Ма ко био непријатељ Русија може да испуни војску само на три места: у Пољској на Пруту и на Турско — Азијској граници. По самом географском положају и у нападу и у обрани први судар може бити само на једном од та три стратигијска места, или на сва три уједаред; па тамо ваља да је и војска. Али између пољске, прута и турско-азијске границе и са страна леже стотине врста одкривене суве границе и два морска басена — балтијски и црноморски; просторију ту ваља осигурати против сваког покушаја. Савез против Русије без учешћа морских држава или бар једне морске државе, готово се и помислити не може; а у таквом случају Русија има, као што је већ једном имала, да реши задатак огроман: немајући морске снаге, која би у поредно с непријатељском ишла, има да брани дугачку линију обалску, на којој се на сваком скоро месту непријатељ може да искрца; *) треба споменути још, да

*) у таквом положају осим Русије није била ни једна друга држава. Прусију никад нису нападали с мора. Аустрија готово и нема обале. Француска у време Наполеона I. војевала је са државом, која је односно врло мало сухоzemске војске имала; па опет и тако знамо, колико је труда стало Наполеона опсеђивање Инглеских десаната.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

међу тима обалама има и таквих, које нису Руске и ако припадају Русији: Финска, Самогитија, Кавказ; на једној од тих обала и престолница је. Очевидно задатак тај може се решити само тако, ако се на сваком приморском месту постави по већа војска, која ће за време војне престојати без и каква дејства. Тим начином ваља заузети обале беломорске, балтијске, и црноморске, осим тога 14 тврђава првога реда, и неколико мањих дуж западне и јужне границе од Свеаборга до Керча, четири вароши, као Петроград, Ригу, Варшаву и Одесу, и најпосле држати у шкрипу опет великом војском Пољску, западне губерније (свега 14), и Кавказ (7 Губернија не рачунајући Ставроповску;) толико је ето мртве снаге Русији нужно, те да дејствујућа војска радити може! Тако колосалне стајаће војске, која би задовољила све те потребе, није било ни у Џингисхана ни у Наполеона у време, кад је Европи заповедао и — ни у кога. За овако велику војску стубљина у мирно доба била би огромна, и буџет је не би могао издржати.

У ову мртву половину државних сила иду и делови, који непосредно припадају стајаћој војсци, као што су резерве, које спремају рекруте (што Французи зову полкови дено,) којих мора бити како у ратно тако и у мирно доба. Осим тога на откритим местима на граници, која су изложена нападу, мора бити опрезне војске бар у некој известној размерици. Али опет није потребе, као што и није могуће, да су сва одељења, која заузимају обале, тврђаве, сумњиве пределе и унутрашње страже, од боље војске. Чисто бранична војна као што је била источна

где је непријатељ могао управљати масе, куда је хтео, била је сасвим случајан појав, који је постао услед политичке погрешке; чисто морска пак војна разуме се, за Русију је не могућа. У сухоземском рату непријатељ не ће моћи да одваја велика одељења против десаната; а против мањих покушаја за обрану обала, тврђава, угушивања унутрашњих покрета, на прилику у пољској, и за посудање непријатељских предела за леђи војске, може да послужи и млађа војска, само ако је има по више, ако је добро наоружана и задахнута љубављу к' отаџбини. По особинама географиског положаја Русији је више но и којој другој држави потребна привремена војска, која се само у време рата позива. Па да видимо, колика би од прилике могла да буде та војска. У сваком могућем европском рату за Русију су исти услови за обрану својих граница: ма какве задатке имала руска дејствујућа војска, бранична средства њена сасређиваће се на четири само места; 1) на обалама балтијским, 2) у западним губернијама, 3) на обалама црнога мора и 4) на Кавказу. Политичке случајности не могу имати тако великог утицаја на размештање браничне снаге: непријатељство са Шведском на прилику у време рата било би узроком, да се увећа резерва дејствујуће војске балтијског басена, а непријатељство са Турском захтевало би, да се увећа резерва црноморска; локални пак размештај војске остао би исти који је потребан, да се одбину покушаји морских држава.

Главно што треба имати у виду при опредељавању броја привремене војске, јесте то, да она замењује свуда, где год је само могуће, стајаћу војску

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

дејствујућу, која се мора у масама искупити на војништу.

Русији треба у ратно доба привремене браничне војске одприлике 400000 до 480000. Створити у један пут и из ничега 480000 редовне војске, ствар је веома тешка. То би било као оно „да буде свет“, само не из божијих уста. Кад се рат огласи, онда није довољно само устројити војску више или мање покретну; треба у исто време скупљати и обучавати стотинама хиљада рекрута, јер без ових војска се у једном само походу може сасвим да распадне; треба учетворити материјални део итд. Потреба у официрима не само добрим него и у ма каквима, који су поде способни, да носе тај чин, осећа се тада велика, а међу тим њих нема довољно ни за дејствујућу војску. Свуда у Европи, па и у Француској, где је устројство војске тако савршено, прелаз из мирнога у ратно стање скопчан је са великим тешкоћама, са огромним трошкџвима и губитком у времену. Једина Прусија чини то без велике муке. Опредељив још унапред место сваком човеку — официру — просветном војнику, у својој народној војсци без икакве забуне позива једно за другим резерву и Ландвере разних позива, не зато, да попуни празнине, већ да преухитри потребу. У Русији пред и у почетку рата увек су образовали резерве чисто војним начином додавајући пешачким пуковима један по један баталијун. Баталијуни образовани су врло споро, а међу тим догађаји су врло брзо ишли, и тако су Руси увек изостајали најмање за пола године; кримски рат сваки још добро памти. Па и при свом толиком усиљавању резерве нису биле довољне. Онда

није ништа друго остало, него се обратити народу. Тако је чињено увек до сада. Тако је било 1807, 1812 и 1855, па тако би било и 1863, да је до рата дошло. Без народње војске (ополчење) не може да прође ни један рат; искуством је доказано, да је она неопходна. С друге стране Русија располаже и ако у другом виду земаљском снагом онако исто као и Швајцарска, Америка и Прусија, а то је огромно не оцењиво преимућство, које се не сме никако из вида губити, јер одрицати се тога, значило би одрицати се половине земаљске снаге. За време ронског стања „ополчење“ могло је бити само случајност, коју су изазивале тешке прилике; у слободној Русији пак оно може и треба да буде основна стална снага, коју ни какав непријатељ победити не може. Устројено ополчење народа од 80 милијуна не ограђује државу само од могућности пораза у нападној војни, него и од свију последица тога пораза.

У држави, која је у стању, да подигне оружану земаљску снагу, не треба тражити никаквих других извора за унутрашњу војску у ратно доба. Образовати резервенску војску, која никад не може на време да стигне, кад има у народу готова снага, која се може у једанпут да дигне и то онолико, колико је потребно, значило би „на извору састављати хемиски воду.“ У мирно доба стубљина дејствујуће војске може да послужи за све потребе, које би држава имала. У ратно доба народња војска може да замени сва остала осим бојних и оних одељења, која обучају рекруте.

Држава као Русија, која у ратно доба мора да чува огромну просторију од архангелска до каспског

мора и још да истури толико дејствујуће војске, може бити јака само тако, ако се ослања на народну снагу; иначе пала би у борби тежином сопственог тела, које на све стране хоће јаких потпора. Кад би нешто Русија, при толиком пространству, политички била налик на Француску, она неби могла да се упусти у по већи европски рат; у тој сразмерици средстава и потреба огледа се мудрост историје. Народна војска није у Русији бојна снага, али је потпора, без које Русија не би могла у поље да изведе толико бојне снаге, колико је потребно.

Земаљска снага у Русији и данас је још само као могућност, као стихија, сакривена, — као што је статува сакривена у дубини мрамора, док је око художника не пронађе. Да се на народњу војску као на снагу рачунати може, потребно је, да се за раније устрои, и да војници колико толико од свога посла разумеју.

Положаји.

(Наставак.)

Предажење у повлачењу спада у ред најтежих предузећа, особито ако на реци нема за времена подигнутога моста са његовим опкопом*), што се у право и не мора да деси, при савршено паметном начину радње. Једно од основних правила стоји у томе, да се све препреке, што се налазе на пољу ратном, јестанствене и искуствене, или бар, које су

*) Мостобрани, према околностима, могу бити најразновиднијега вида: почињући флешом о свршавајући целим утврђенима положајима, које смо горе проматрали.

одмах иза војске или на крилима њеним, непремено узму: иначе се не могу избећи онаке катастрофе, какве претрпеше Шведи на Преволочњи 1709 г.) и који се у мал не подвргну Наполеон на обалама Березине 1812 године. Да би се ма колико олакшала тешкоћа положаја, у коме се у таквим приликама налази онај што одступа (не узимајући у рачун за времена устројени сигурни прелазак), служи: избирање најзгоднијег места, за тим способност и вештина, којом се може да сакрије намера, па било то маневрама или другим средствима (при свима одступањима услов прве важности) и на послетку онакви распореди, који би помагали да се непријатељ на што већој даљини од прелаза задржава. Какав и где ће тај прелаз бити, то ће понајпре стратегија одредити. У тактичком је односају особито згодно, ако на точки, за прелаз изабрати, река прави лабат према лицу кретања, како би се с противне стране могло сасређеном артиљеријском ватром прелажење да заштићује; исто је тако добро, кад се пред прелазним местом налази згодан положај за заступницу. Како ће се крити намере и одвраћати пажња непријатеља, томе нас не може нико научити: теорија ће само казати савет, мету, ка којој се треба стремити; како ће се она да оствари у датој прилици, то ће са свим стојати до присебности и умештва. Најбољи је учитељ и овде опет војна историја. Што се тога тиче, како ће се надирући непријатељ да држи што даље од прелаза, најбољи би зар био степенести распоред војске на путу гоњења. Степен најближи непријатељу, заступница, која има најтежи део задатка, треба да је

склопљен из најбоље војске. *) Под заклоном његовим, прелазе предњи степени са свим сигурно. Особите тешкоће мораће пасти на војску, која последња прелази — заступницу. Последњи степен од прилике овако би прелазило. Напре се преведе на другу страну коњица, која је најмање способна за браничке радње, а и брже може прећи од других родова (особито је важно при прелазима у повлачењу да се избегну сви сукоби, гомилања војске, како на самоме прелазу, тако и пред њим). За тим прелази део артиљерије; она се на другој страни тако размести, да може својом ватром помагати војсци, која је при прелазу, и то најпре да им помогне уздржати се у положају своме, а после да им олакшава одступање. Војска бојнога дела почиње се повлачити најпре са најневажнијих и најнезгоднијих тачака; последња прелазе она оделења, која су управ пред мостом (у опште ако је прелазак за средином расположаја војске, бојни ће део почети да се повлачи обојим крилима у исти мах). Да би се што више олакшало одсђупање ове војске, треба оставити одмах пред челом моста (особито је згодно, ако се овде нађе ма каки земљишни предмет, или ако времена буде, треба ископати шанац, ма само просту флешу) макар и најмање резерве, баталијун, па и неколико чета. Под њиховим заклоном прелази бојни део. По што он пређе, мост се поквари, а за прелаз последње резерве, треба им још за времена оставити чамце.

*) Због великих тешкоћа, којима је заступница подвргнута, мораће се (кад је то потребно) на згодноме положају заустављати који од стражњих степена, да је измени и напред пропусти.

У веома ретким приликама, као што то беіаше на прилику на Березини, предаз преко реке понегда је и нападачки и одступачки у исто време.

2) **Планине.** Као што је већ речено, планински ланци, ако нису првога реда, нису нападачу толико препречни, као што и браниоцу не дају оних користи, какве дају широке реке. Па и планине првога реда, као што су Алпи, не беіаху кадре да задрже искуснога и решивога противника. *) Главна тешкоћа, на коју у тој прилици нападач наилази, стоји у недостатку а по негда и у савршеној оскудици zgodних путова за кретање војске; тешкоћа издржавања велике војске у овим сиротим и ненасељеним пределима, неизбежан је пратилац оним тешкоћама од пута. Војске обично морају са собом да носе све оно што им је за опстанак нужно, и то бар за сво време док не пређу планину; с тога ће дакле војска бити веома отежана, а што је на рђавим путовима најтежа ствар. Тешкоће, на које бранилац наилази, биће од чести оне исте, на које је наилазио при обрани реке, т. ј. он је принуђен да чува и заклања знатну дужину планине, што је свагда узрок како великоме дробљењу снаге тако особито расејавању пажње, а ово опет олакшава нападачу, да искусним демонстрацијама прикрије своју праву намеру. Суштина ствари, при разређивању снаге за нападање и бранење планинских путова, стоји у ономе истоме, у коме стајаше при радњама око реке. Таким начином, **при обрани**, шиљу се самостални одреди (они исти опрезно-бранички од-

*) Ханабалов предез преко Алпа, Суваровљев (1799 год.) и ђенерала Бунапарте 1800 год.

реди) ка главним путовима и просецима планинским. Сва се браничка линија раздели у одељке, иза којих стоје снажни одреди (резервице, оне су и заступнице) и на послетку, још даље натраг на саставцима свију путова (који иду од непријатељске стране), ако је могуће у средишњом положају браничке линије, — поставља се главна војска (главна резерва). При **наступању**, као и при нападачким прелазима преко река, најважније је умети изабрати место и утајити намеру своју. С које ће се стране почети да прелази планина, осим приступности, одређује се нарочито стратигијским условима, т. ј. да је тај пут што ближи ономе месту, које смо намерни да узмемо, после прелаза преко планине.

1800 год. Масену бејаху Аустријанци у Ђенови затворили; и Наполеон да би га избавио, смисли веома смели план да стане на спојницу аустријске војске (Мелас) с Бечом и да је тако принуди да Ђенову, рад свог пута, остави. Да ово изврши, Наполеон је морао прећи преко алпског гребена првога реда. Преко њега бејаше четири стазе: **Сенис, Велики С. Бернар, Симплон, и С. Готард** *) Прву, премда и приступнију од других, Наполеон не могаше узети, јер би му се тад маневра претворила у наступање с лица; тако исто и последња, јер преко ње очекиваше помоћ (Монсејевих 20.000), од француске војске (Моро), која се у Ђерманији борила. Ђенерал Бунапарт требао је између стаза преко Симплонa и С. Бернара да избере згоднију.

*) Те прелазе чуваху ове аустријске војске: Кајим (12.000) мотрио на Сенис; Кадик (9000) прелаз у Ивреју; Вукасовић (10.000) прелаз преко С. Готарда.

Обе су оне имале, према кретању, исте тешкоће: преко обе стране не бејаше пута; али С. Бернар и опет бејаше без сумње zgodнији, јер преко њега бејаше пут краћи — веома важна околност у односу на добијање времена (**брзина**, један од најглавнијих услова за осигурање ма какве маневре).

Из свега се овога види, каква се важност мора дати стратигијским условима при решавању питања — где треба тражити zgodно место за предазак преко планине.

Да би боље сакрио своју намеру, први конзул не заборави обратити пажње и на остале пролазе. Он заповеди Тиру да се са 4000 управи преко Сениса и да демонстрије ка Турину, а Шабрану (5 до 6000), да се крене преко малог С. Бернара. Тим начином, француска се војска требала да спусти са четири правца у долину Ломбардије. Ови превасходни распореди, управљени са разних страна, морали су са свим збунити непријатеља и поставити га у неизвесно стање што се тога тиче, куда ће се управо да крену главне силе.

Радње на рекама, у странама, које су испрекрштане или опасане планинским косама и ланцима, дугачким блатним просторијама.... доводе се са свим на напад и обрану теснаца (**дефиле**).

(Наставиће се.)

Суваров.

(Из Милутина и Шмита).

(Наставак.)

Врло је вероватно, да је то све дошло и до ушију самога господара; а ту беше и доста људи клевет-

ничка карактера, који се радоваху, што ће Суваров пасти. Ал главни и очити узрок, што наведе на њ гњев владаров, стајаше у томе, што фелдмаршал оклеваше са извршењем неких нових завода, и ако му је више пута заповедано, да то учини. Међу тим, желећи цар да уништи код ђенерала находећу се многу свиту, определи точно број лица при штабу свакога команданта; а наредио је да сви сувишни врате се у своје пукове. И у односу на авансовање, премештање, и отпуштање овицира, из нова је точна правила поставио. Исто тако забрањено је било употребљавати војничке чинове на споредне послове, ил курирске дужности. Све је то било достављено Суварову писмом од 10 Децембра 1796 год. и писмом гр. Ростопчина од 15 Децембра. Ал тек што их је Суваров примио, кад господар дознаде да је у Петроград послао Фелдмаршал ађутанта са једним приватним писмом, и да пређашњи штаб свој јошт није распустио. Из тога узрока Суваров добије 2-г Јануарија 1797 год. ово писмо:

„Грофе Александре Васиљевићу! Са чуђењем дознадох ја, да сте послали овамо вашег ађутанта капетана Уткина са само приватним писмима. Држећи то дело да не приличи ни служби ни звању официрском опет с удивљењем видим, да ви јошт до сад нисте распустили штаб ваш. Ја сам заповедио, да се овај ваш ађутанат одреди у неки пук, а и налажем, да и остале ађутанте и друге чиновнике, којих у вашем штабу има, одма чим добијете ово писмо, прибројите пуку, који је под вашом командом, и одма их тамо пошљете; и уопште уздржавајте се од употребе официра на дужности, које не личе ни

звању ни служби њиховој и мотрите и на млађе ваше. Остајем вама наклоњен.“

Неколико дана доцније, 14 Јануарија следоваше ново писмо:

„Господине ђенерал-Фелдмаршале грофе Суварове! С удивљењем видим ја, да ви без дозвољења мога дајете официрима одсуства, и надам се да ће то бити последњи пут. Не мање за чудо ми је, како можете ви одређивати команде, што ваља да мени предложите. Што се тога тиче, у мирно доба није ваша ствар; осим у ратно доба и то онда, ако се непосредно под вашим заповедништвом находи. Уопште вам препоручујем, да вас у свему закон руководи, Остајем вама добра желећи.“

После тога дође на ново у Петроград официр као курир од Суварова и опет господар писао је Фелдмаршалу 23-г Јануарија:

„Госп. Фелдмаршале грофе Суварове Римнички. закључујући по томе, што сте курира овамо послали, да ви још не знате за моју заповест, да то несмете чинити, за пример другима ја сам послао капетана који је од вас дошао у Ригу у гарнизонски пук. За чудо ми је што ви, кога бројасмо међ прве, који ће вршити вољу нашу, сад остасте последњи и надамо се, да нас у напред нећете у сумњу доводити“...

Једно од Суваровљевих писама враћено му је са примедбом „непојамна два места“ и с „напоменом службених дужности;“ тад му заповеде да одмах дође у Петроград. Међу тим Суваров послао је прозбу да га удале од службе; но пре него је његова прозба и дошла до Петрограда, он је пезионован 6 Фебруарија 1797 год.

Известивши се о томе, Суваров оде из Тулчина на своја Кобринска добра; ал 23-г Априла дође му ту из Петрограда нарочито лице са царском заповешћу — да Суваров живи на Новгородском добру Кончанском. И Суваров се ома крене на пут. Село Кончанско наслеђено добро Суваровљево беше у Новгородској губернији. Овде велики јунак од Римника, Измаила и Праге живљаше у потпуној самоћи, под надзором полицајскога чиновника. Тешко беше то изгнање за честољубна човека, ал Суваров подношаше ту судбину ка прави хришћанин *) чувајући обичне своје душевне тврдоће, провођаше он своје пустињичке часове над књигама и пажљиво иђаше за током политичних догађаја; међу тим и овде у простоћи сељачкој не престајаше бити чудњаком, како се већ навикао бити код двора и пред војском: он се мешао у сељачке забаве, играо је са сељачким младићима, о празницима читао је у цркви апостол појао је за певницом и звонио је.

На томе прође и цела година. Император Павле није био злопамтило: великодушно предавши заборавности праведно своје негодовање према староме војводи, господар захели да се с њиме види и већ намери да га изнова прими у службу. У Фебруарију 1798 г. ађутанат кнез Горчаков (Андрија Ивановић) рођак Суваровљев, добије налог да иде у Кончанско да га позове на одма у Петроград дође.

Долазак Суваровљев у престолницу тако живо карактерише и императора Павла и старог војводу, да се не бојимо да ћемо раскинути јединство исто-

*) »Службу Богу небесноме а верност богу земљоме« писмо Суваровљево од 27 Јулија 1797 год.

рискога причања, ако искажемо ту епизоду нешто опширније, по казивању самога Горчакова.

Суварова не само не зарадова порука царева, већ он и не хтеде ићи у Петроград изговарајући се старошћу и нарушеним здрављем; тек после других и непрестаних убеђења Горчаковљеви пристане старац да се крене на пут, поручивши међу тим своме рођаку да извести господара, како он не може другаче доћи, већ на својим коњима. Кнез Горчаков похита на пред с том вести.

Император је са таквим нестрпљењем чекао Суварова, да је по неколико пута на дан шиљао Горчакову да га упитају: да ли ће му скоро дед доћи? — Ал се старац не стараше много о томе. Господар је заповедио Горчакову, да му одма јави чим дође Суваров, па ма које доба било то.

Наизад после неколико дана чекања, појави се Суваров у Петрограду. Ту га сретне кнез Горчаков, и прем да беше већ касно, опет вршећи точно налог господарев, похита са вешћу право у дворац, док међу тим Суваров оде на стан свом рођаку Д. И. Хвостову. Цар имађаше обичај у 10 сати у вече затворити се у својој спаваћој соби, и никога не пуштати себи. Међу тим овога пута, у виду особите милости, кнезу Горчакову дозвољен беше приступ у спаваћу собу и добије налог да изјави Суварову, како би га његово величанство одма примило, само кад неби тако касно било; аудијенција буде одгођена на други дан у јутру, одма по повратку цареви с обичне проходње. Кнез Горчаков упита јошт у каквом оделу ваља да му се гроф претстави јер он нема мундира? — „У таквом мундиру, какав и ви носите“ — одговори цар. (Наставиће се.)